

Шелестова Л. В.,

доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник відділу дидактики
Інституту педагогіки НАПН України

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ «ВЧИМОСЯ ЧИТАТИ» ЯК ЗАСІБ ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ

Різнманітні навчальні видання (посібники, робочі зошити, підручники тощо) є одним із важливих засобів організації освітнього процесу у закладах освіти. Їхня якість значно впливає на ефективність процесу навчання, виховання й розвитку дітей.

Загальновідомими вимогами до навчального видання є такі: зміст має відображати сучасний рівень розвитку наукового знання у певній галузі, бути системним і викладеним у доступній для розуміння дітьми певного віку формі; структура має відповідати логіці певного предмета, сприяти цілісному й системному засвоєнню змісту; містити організаційний апарат, який допомагає ефективно опанувати зміст тощо. Ці вимоги уже давно напрацьовано у педагогічній науці, що зобов'язує розробників навчальних видань для різних ланок освіти використовувати їх як орієнтир у своїй роботі. Проаналізуємо одне із інноваційних видань, яке має концептуальну чіткість і якісно розроблений методичний апарат, дає змогу ефективно організувати процес навчання, має позитивні відгуки практиків.

В основу 1 та 2 частини навчального видання «Вчимося читати» [1; 2] покладено авторську технологію навчання читання дошкільників, яка є науковою спробою реалізації завдань збереження дитячої субкультури, орієнтування на цінності та інтереси дитини, її розвиток. Метою цієї тех-

нології є, з одного боку, формування навичок читання у дітей дошкільного віку, з іншого — розвиток у них мислення, сприйняття, уяви, словникового запасу, дрібної моторики, уявлень про навколишній світ. Вона базується на психолого-педагогічних даних про сенситивність та інші потенційні можливості дошкільного віку, їх недостатнє використання у теорії та практиці дошкільної освіти.

Перша частина посібника «Вчимося читати» розрахована на чотирирічних дітей: кількість об'єктів на сторінці, величина букв, рівень складності завдань, пропоновані види діяльності, темп виконання завдань вибудувалися з урахуванням вікових особливостей дітей саме цього віку. Однак багаторічний досвід використання посібника у практиці свідчить про те, що пропоновані завдання посильні й цікаві для трирічних малюків. У цьому випадку завдання слід виконувати у значно повільнішому темпі та з більшою допомогою дорослого. За пропонованим посібником можуть навчатися читати й п'ятирічні малюки, їм цікаво виконувати завдання, проте темп виконання завдань буде вищим, порівняно із чотирирічними дітьми. Це можна пояснити різною швидкістю протікання мислительних реакцій, різним рівнем сформованості дрібної моторики та навичок виконання дій, різними пізнавальними потребами тощо.

Оскільки зміст навчання є одним із основних чинників впливу на свідомість дитини, його дібрано відповідно до загальнодидактичних критеріїв (значущість для розвитку дитини, відповідність сучасному стану розвитку науки, доступність, відповідність віковим особливостям) та специфічного критерію — забезпечення одиницями змісту можливостей для формування уявлень про основні сфери буття людини (природа, суспільство, власне Я, культура). Для реалізації поставлених завдань було внесено зміни до змісту навчання читання дошкільників, а саме: збагачено тематичний спектр текстів; збагачено емоційним, особистісно значущим матеріалом; поєднано логічне й образне мислення у процесі пізнання; враховано пізнавальну спрямованість інтересів сучасних дошкільнят; зміст дає змогу встановлювати зв'язки між об'єктами навколишньої дійсності; здійснено специфічне структурування.

У 1 частині посібника зміст структуровано відповідно до послідовних етапів процесу навчання читання: діти спочатку вивчають літери, що позначають голосні звуки; у наступному розділі ознайомлюються із літерами, що позначають приголосні звуки та вчать читати відкриті

склади з ними, пізніше — простих двоскладових слів; після чого — вивчають йотовані літери; далі — вчать читати закриті склади з вивченими раніше літерами; потім — вчать читати склади зі збігом приголосних; насамкінець — читають слова, шліфуючи раніше здобуті навички читання. У 2 частині посібника зміст структуровано відповідно до різних сфер буття, в межах якої діти читають лексику різного рівня складності (слова, словосполучення, речення, тексти) з кожної теми. Ця частина містить такі розділи: «Я. Я та інші», «Що я споживаю», «В оселі та поза нею», «Гра і мистецтво», «Час», «Планета Земля», «Рослини, гриби, тварини».

Методи та засоби навчання дібрано відповідно до оновленого змісту. У посібнику «Вчимося читати» процесуальний компонент є засобом організації навчання читання та засобом різнобічного розвитку дітей дошкільного віку. Тому кожна частина посібника є логічно вибудованою системою навчально–розвивальних завдань. В цих завданнях спочатку акцентується увага на тих видах діяльності, які подобаються дітям і які вони легко виконують, а потім — уже на самому читанні. Це дає змогу дитині опанувати навички читання у власному темпі, рухаючись від простого до складного.

Опанування навичок читання відбувається за певним алгоритмом, тому процес навчання читання поділено на простіші процеси: упізнання й називання букв; упізнання й називання складів; вирізнення складів у структурі слова; називання складів у слові (читання слів). Тому завдання у книзі викладено у логічній послідовності: пропонувані завдання є не випадковим набором, а складають чітку й логічно вибудовану систему. Вивчення кожної букви передбачає певний порядок дій: ознайомлення з буквою, ознайомлення зі складами, відшукування певних складів серед інших, виділення певних складів у словах в різних позиціях (на початку, в середині та в кінці слова), складання слів із уже відомих складів. Оскільки дошкільнята мають певні труднощі у об'єднанні букв у склади й злитому їх прочитанні, тому передбачається багаторазове (але неодноманітне) оперування дитини цією категорією. Таке багаторазове повторення складів у різних варіантах та з використанням різних видів діяльності поступово формує у свідомості дитини механізм утворення складів.

Перехід від читання слів до читання текстів також здійснюється за певним алгоритмом, який діє в межах завдань з однієї теми. В основі цього

алгоритму також покладено рух від простого до складного: читання слів певної тематики, поєднання слів у словосполучення та їх читання, читання речень із цієї ж теми, читання коротких текстів.

У навчальному посібнику закладено принцип максимальної різноманітності. Для вивчення однієї букви дітям пропонується 5–8 завдань із використанням різних видів діяльності (малювання, ліплення, вирізання, співання, пересування у просторі, конструювання), які покликані урізноманітнити їхню діяльність, здивувати та порадувати їх.

Усталеною у психології є теза про важливість мотивації, пізнавального інтересу у навчанні й розвитку дитини. Тому автором посібника приділено особливу увагу до підвищення мотивації дітей до пізнання у процесі навчання читання. Для цього використано такі прийоми: формулювання завдань посібника містить у собі принцип добровільності («якщо хочеш», «якщо тобі цікаво» тощо); у змісті завдань використовується велика кількість різних образів тварин та казкових персонажів; лексика близька й зрозуміла дошкільникам, цікава тематично; лексика має позитивну емоційну забарвленість, що створює оптимістичний і радісний настрій тощо.

Одним із чинників, який перешкоджає успішному навчанню дітей, є комплекс складності навчального завдання, який не дає змоги кожній дитині відчувати себе успішною та знижує самооцінку. Щоб уникнути цієї ситуації, у завданнях спочатку акцентується увага на тих видах діяльності, які подобаються дитині (малювання, вирізання, конструювання тощо) і які вона легко може виконати, а потім на процесі навчання читання як такому. Окрім того, ознайомлення з кожною темою розпочинається із найпростішого завдання, плавно переходячи до складнішого та найскладнішого.

Формування навичок читання пропонується здійснювати із залученням природного та ілюстративного матеріалу, що дає можливість задіяти у роботу паралельно й одночасно ліву та праву півкулі головного мозку, тобто поєднувати у пізнавальній діяльності як асоціативно-образне, так і логічне мислення у сприйманні нового. Окрім того, робота з малюнками сприяє розширенню уявлень дітей про навколишній світ та збагаченню їхнього словникового запасу.

Навчання читання проходить в ігровій діяльності. Діти виконують завдання, граються, малюють, вирізають і непомітно для себе навчаються

читати. За 1-ою частиною посібника діти вчатьсЯ читати склади та слова, за 2-ою частиною — читати слова, словосполучення, речення та коротенькі тексти.

Процес навчання читання передбачає врахування індивідуальних особливостей дітей, дає змогу варіювати кількість завдань, місце та темп їх виконання: завдання можна виконувати не за столом, а, наприклад, на килимку; якщо дитина любить розфарбовувати, можна для неї збільшити саме цей тип завдань; кожна дитина має змогу виконувати завдання у зручному для неї темпі тощо. Завдання посібника можна виконувати як індивідуально, так і в груповій роботі.

Цінність посібника «Вчимося читати» для практичного працівника полягає в технологізованості матеріалу, що дає змогу педагогу чи батькам зекономити час і зменшити зусилля для підготовки занять з дитиною. Водночас дорослий має можливість виявити власну творчість у способах подачі завдань, у використанні додаткових ігрових прийомів. Обидві частини книги виконують подвійну функцію: робочого зошита для дітей з оволодіння процесом читання й посібника для дорослих з питань організації та методики навчання.

Таким чином, на основі здійсненого аналізу можемо зробити висновок: запропоноване навчальне видання враховує вимоги стандарту дошкільної освіти в Україні щодо мовленнєвого розвитку та навчання елементів грамоти дошкільників. У ньому дотримано загальнодидактичних вимог до навчальних видань: враховано вікові особливості дітей означеного віку, відображено базовий мінімум наукового знання; зміст навчання викладено системно, він містить необхідні ілюстрації та сприяє різнобічному розвитку дітей, посібник містить добре розвинений методичний апарат, який дає змогу організувати диференційоване навчання й самостійну роботу дітей.

Список літератури

1. Шелестова Л. В. Вчимося читати. Робочий зошит для дітей 4–5 років. Частина 1. / Л. В. Шелестова. — К.: Фенікс, 2018. — 272с.
2. Шелестова Л. В. Вчимося читати. Робочий зошит для дітей 6–7 років. Частина 2. / Л. В. Шелестова. — К.: Фенікс, 2018. — 276с.